

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЧУБ АНТОН ВОЛОДИМИРОВИЧ



УДК 336.12: 338.246 (477)

**РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА В АПК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, СТРАТЕГІЯ**

Спеціальність: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

РЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Одеса – 2023

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана самостійно.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент
Вербівська Людмила Василівна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри бізнесу та управління персоналом;

доктор економічних наук, професор,
Маргасова Вікторія Геннадіївна,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Міністерства освіти і науки України,
проректор з наукової роботи;

доктор економічних наук, професор
Павлов Олександр Іванович,
Одеський національний технологічний університет
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри економіки промисловості.

Захист відбудеться **05 липня 2023 р. об 10⁰⁰ годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеському національному технологічному університеті за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті університету https://www.ontu.edu.ua/dissertation_reports та в бібліотеці Одеського національного технологічного університету за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, читальний зал.

Реферат розісланий **05 червня 2023 р.**

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради



Седікова І.О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Регуляторна політика як інструмент державного управління на сьогоднішній день розглядається в правовій та науково-практичній площині. Як зазначається в багатьох дослідженнях, державна політика – це безперервний процес, загальною метою якого є довготривалий соціально-економічний розвиток країни на основі обраної стратегії. Тому, механізми його реалізації повинні мати відповідну правову основу. В свою чергу, необхідність забезпечення ефективної регуляторної політики наділяє це поняття економічною змістовністю та переносить його до сфери науково-практичних досліджень. Ці аспекти зумовлюють актуальність дисертаційної роботи, що також підтверджується значною кількістю наукових робіт, присвячених державному регулюванню економіки.

Визначенням поняття регуляторної політики та дослідженням її сутності в контексті господарської діяльності й державного регулювання займалися українські вчені Л. Вдовиченко, І. Колупаєва, В. Лагодієнко, М. Погрібняк, Г. Разумова, К. Шапошников, Н. Шibaєва та інші. Серед дослідників актуальними є питання щодо механізмів ухвалення рішень на державному рівні з урахуванням динамічного розвитку макроекономічних систем, зокрема, агропромислового комплексу України, а також контролю їх якості та своєчасної адаптації до змін зовнішнього середовища. Одним з найбільш ґрунтовних напрямів досліджень з цього приводу у вітчизняній науковій практиці є дослідження того, чому важливо розглядати окремо механізми, які використовуються для створення та реалізації правил і норм, що регулюють аграрний сектор економіки.

Практика статистичного аналізу свідчить, що досить вразливими в економічному плані є агрохолдинги, мале та середнє підприємництво. Сучасний стан, тенденції, чинники та перспективи розвитку агрохолдингів, малого та середнього підприємництва в Україні у своїх роботах вивчали К. Короткова, А. Крисак, Д. Крилов, В. Маргасова, Р. Мірошник, О. Мусятовська, Т. Омеляненко, О. Павлов, У. Прокоп'єва та інші. Серед головних проблем вони відмічають недосконалість законодавчої бази, високий регуляторний тиск, відсутність реальної державної підтримки малого бізнесу, в тому числі фінансово-кредитного та інвестиційного забезпечення тощо. Підприємства агропромислового комплексу стикаються з тими самими проблемами, що й інші. Тому, пріоритетом регуляторної політики має бути саме малий та середній бізнес, а також агрохолдинги.

Необхідність та механізми дерегуляції господарських відносин в національній економіці досліджували Л. Вербівська, В. Зінченко, Ю. Іванов, І. Іртищева, М. Кизим, Т. Четова-Терашвілі та інші. Вони відмічають, що жорстке та надмірне державне регулювання уповільнює економічне зростання. Ще одним напрямком наукової думки при вивченні організаційних аспектів здійснення регуляторної політики на державному рівні є інституційне середовище та його удосконалення для покращення умов взаємодії економічних суб'єктів. До його недоліків слід віднести: невідповідність чинних формальних правил та правових норм неформальним; наявні суперечності між регуляторними актами; вибіркоче

застосування законодавства державними органами для політичної та економічної боротьби з конкурентами, подвійні стандарти у прийнятті рішень; саботаж інституційних перетворень з метою їхньої консервації. Це викривлює економічні стимули господарської діяльності й цивілізований конкурентний ринок, який є основою для розвинутих країн.

Окремою науковою проблемою є оцінка ефективності регуляторної політики, увагу на яку акцентують Т. Бабан, О. Балабенко, В. Криленко, В. Малига, О. Юлдашев та інші. Вони погоджуються з тим, що загальноприйнятого підходу для її вирішення на сьогоднішній день не існує. Отже, розробка методології та відповідного інструментарію для реалізації регуляторної політики в розвитку АПК України є завданнями, що мають незаперечну значущість. Їхнє вирішення і визначило напрямок досліджень дисертаційної роботи, мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана:

- з планом науково-дослідних робіт ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая» за темами: «Підвищення ефективності управлінської структури економічних систем на різних рівнях функціонування» (номер державної реєстрації 0118U001589, 2018 – 2021 рр.), у межах якої особисто автором запропоновані теоретико-методологічні положення, результати аналітичних досліджень, основні прикладні рекомендації щодо розвитку агропромислового комплексу;

- з науковим проектом Науково-освітнього інноваційного центру суспільних трансформацій «Стратегії економічного розвитку: держава, кластер, підприємство» (номер державної реєстрації 0121U111337, 2021–2026 рр.), в межах якого особисто автором обґрунтовано принципи та стратегічні напрями регуляторної політики, а також склад інформаційного забезпечення ефективного функціонування АПК України у стратегічному розвитку національної економіки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка та обґрунтування теоретико-методологічних засад формування механізму та інструментарію регуляторної політики в агропромисловому комплексі національної економіки України.

Для досягнення визначеної в дисертаційній роботі мети поставлені такі наукові та практичні *завдання*:

– визначити сутність регуляторної політики та її роль в розвитку національної економіки;

– провести аналіз еволюції систем регулювання сучасних економік світу за рівнем державного впливу;

– дослідити теоретичне підґрунтя формування організаційно-економічного механізму регуляторної політики;

– узагальнити організаційно-правові аспекти прийняття регуляторних рішень законодавчою та виконавчою владою в Україні;

– дослідити координаційний механізм здійснення регуляторної діяльності органами державної влади;

- обґрунтувати принципи та стратегічні напрями регуляторної політики в умовах сталого розвитку економіки України;
- провести моніторинг стану агропромислового комплексу України для розробки ефективного механізму розвитку галузі, котрий базуватиметься на інтеграційному напрямі самостійного розвитку регіонів;
- узагальнити підходи до регуляторної політики держави щодо визначення стратегії розвитку АПК України, спрямованої на покращення умов господарювання підприємств агропромислового комплексу;
- дослідити тенденції та напрями розвитку регуляторної політики для розробки концепції управління АПК на інноваційній основі;
- систематизувати чинники та важелі впливу на розвиток регуляторної політики в АПК України;
- запропонувати концептуальні основи реформування регуляторної політики в АПК України;
- розробити комплекс організаційно-економічних регуляторних заходів для адаптації національної економіки до єдиного Європейського ринку;
- провести оцінку потенціалу розвитку АПК України на основі прогнозування сільськогосподарського виробництва;
- обґрунтувати склад інформаційного забезпечення методичного підходу до оцінювання ефективності регуляторної політики в АПК.

Об'єктом дослідження є процеси формування та реалізації державної регуляторної політики в агропромисловому комплексі національної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні основи, методологічні засади, сучасні методи та практика регуляторної політики в агропромисловому комплексі національної економіки.

Методи дослідження. При визначенні понятійного апарату використовувались загальні методи пізнання, у складі: *аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення, індукції та дедукції, аналогій та моделювання*. При визначенні організаційно-правових аспектів та координаційного механізму державної регуляторної політики законодавчої та виконавчої влади в Україні, а також алгоритму прийняття та відстеження регуляторних актів, використовувались *системний та процесний підходи* в менеджменті. Для вивчення тенденцій, кількісного та якісного складу досліджуваних явищ застосовувались *методи загальної теорії статистики: графічний, абсолютних, відносних та середніх величин, медіан, індексний метод*. Дисконтування вартісних показників до порівняних цін базисного року виконувалось за допомогою *методів фінансової математики*. Вплив факторів на результативні показники досліджувався за допомогою *методів детермінованого факторного аналізу, зокрема, методу абсолютних різниць*. Доцільність залучення кредитних ресурсів у господарську діяльність підприємств АПК оцінювалась за допомогою *економіко-математичного моделювання та зокрема ефекту фінансового важеля*. Для вимірювання потенціалу розвитку АПК застосовувались *методи прогнозування на основі регресійного аналізу*. Запропонована модель мотиваційних факторів розвитку трудових ресурсів використовувалась для оцінки привабливості ринку праці в АПК. Модель забезпеченості населення основними продуктами харчування

на основі статистичних балансів виробництва й використання продовольчих ресурсів використовувалась для оцінки забезпеченості внутрішнього ринку продовольчими ресурсами та з урахуванням зовнішньоекономічної діяльності. *Ітераційний алгоритм* максимізації середнього рівня прибутковості в рослинництві на основі *теорії ігор* та графіку сівозмін застосовувався для оптимізації посівних площ за регіонами. Удосконалення принципів та стратегічних напрямів регуляторної політики України відбувалось на основі глобальних індексів за *методологією міжнародних науково-дослідних та фінансових організацій*.

Інформаційну базу досліджень становили дані органів центральної виконавчої влади, Державної служби статистики України, а саме: статистика промисловості за розмірами підприємств та видами економічної діяльності; статистика населення та трудових ресурсів, статистика сільського господарства. Для оцінки забезпеченості доступу малого та середнього бізнесу до кредитних ресурсів використовувалась банківська статистика. Для визначення рівня конкурентоспроможності державної регуляторної політики використовувались результати оцінок України в міжнародних рейтингах.

Теоретичною та методологічною основою роботи є наукові дослідження відомих зарубіжних і вітчизняних економістів та практиків з економічної теорії, державного управління та регуляторної діяльності, а також нормативно-правова база, інформація з мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному й методологічному обґрунтуванні концептуальних засад, принципів, стратегій, методів, інструментів та механізмів формування регуляторної політики в агропромисловому комплексі України. Найбільш важливими науковими результатами, що містять елементи наукової новизни, є:

вперше:

– обґрунтовано концептуальні основи реформування регуляторної політики в АПК України на основі впровадження змішаного підходу з прямою адресною допомогою та одночасним розвитком сільських територій, створення організаційно-економічних механізмів фінансування розвитку АПК, активізації інвестиційної діяльності та кредитування малого й середнього бізнесу, що виходить із необхідності кардинальної зміни існуючих принципів та стратегічних напрямів регуляторної політики в Україні і дозволяє здійснити адаптацію до Європейської сільськогосподарської політики;

– запропоновано механізм розвитку АПК України за моделлю «Спільна агропромислова політика» (САП) за підтримки держави (ДП), в основу якого покладено інтеграційний напрям самостійного розвитку регіонів і, як результат, досягнення стабільності продовольчого ринку, виробництво якісної продукції, захист вітчизняних товаровиробників, забезпечення населення високопоживними продуктами за прийнятними цінами, організація доходів виробників, розвиток малого і середнього бізнесу, соціальна та економічна стабільність тощо;

– сформовано стратегію розвитку АПК України та запропоновано загальну концепцію його розвитку на основі використання п'яти інструментів (інкубатор агробізнесу, агропромислова особлива економічна зона, агропромисловий парк, агропромисловий кластер, агрокоридор), що дозволить країні, регіонам, кожній

міській агломерації і населенню збільшувати доходи, знижувати бізнес-ризики й підвищувати зайнятість;

удосконалено:

– принципи та стратегічні напрями регуляторної політики в Україні на основі узагальнених організаційно-правових аспектів прийняття регуляторних рішень законодавчою та виконавчою владою в Україні, координаційних механізмів, зарубіжного досвіду, що, на відміну від існуючих підходів, дозволяє визначати конкурентні позиції легкості ведення бізнесу за факторними ознаками з урахуванням розмаху варіації та медіанного рівня серед інших країн ЄС і на цій основі розробляти практичні рекомендації щодо удосконалення правого забезпечення регуляторної діяльності;

– підходи до формування організаційно-економічного механізму регуляторної політики на основі досвіду та принципів ЄС, що, на відміну від аналогічних вітчизняних підходів, спираються на уточненні понятійного апарату та дозволяють з'ясувати проблеми вітчизняної регуляторної практики та окреслити шляхи їх вирішення;

– науково-методичний підхід до оцінювання ролі малого та середнього бізнесу в розвитку АПК України, котрий, на відміну від вже відомих, базується на детермінованих факторних моделях економічного аналізу і дозволяє елімінувати вплив інфляційних процесів та виконати кількісну оцінку структурних зрушень у використанні робочої сили і продуктивності праці, що дає змогу систематизувати чинники розвитку регуляторної політики;

– концепцію управління АПК, відмінністю якої є інноваційна основа, що передбачає перехід у державному регулюванні до оптимізаційно-інтеграційного етапу, а це, у свою чергу, надає бізнесу доступ до нових джерел сировини, нових ринків, економічної ефективності;

– балансову модель для визначення впливу зовнішньої торгівлі в АПК України на забезпеченість продовольчими ресурсами на основі внутрішнього споживання та кінцевого попиту, що, на відміну від існуючих, дозволяє виконувати балансування прогнозних показників для обґрунтування сценаріїв державної регуляторної політики в зовнішній торгівлі;

набули подальшого розвитку:

– понятійний апарат та підходи до визначення ролі регуляторної політики в забезпеченні ефективного розвитку економічної системи, що, на відміну від інших підходів, передбачає використання інструментарію системного аналізу та методології функціонального моделювання й дозволяє встановити причинно-наслідковий взаємозв'язок між регуляторною політикою та стратегічним розвитком держави;

– підходи до аналізу досвіду державного регулювання в світі на основі розвитку економічних теорій, котрі, на відміну від вже відомих, ґрунтуються на дослідженні трансформаційних змін наукової думки як в методологічному вимірі, так і у часовому аспекті, що дає можливість не лише провести їх порівняння, але й обґрунтувати теоретико-методологічні основи регуляторної політики в національній економіці;

– узагальнення організаційно-правових аспектів процесу реалізації державної регуляторної політики законодавчою та виконавчою владою в Україні, що, на відміну від аналогічних наукових підходів, базується на синтезі процесного та системного підходів в управлінні та дозволяє визначати резерви часу на прийняття відповідних рішень і джерела регуляторної ініціативи для забезпечення розвитку агропромислового комплексу;

– обґрунтування координаційного механізму для здійснення державної регуляторної політики в Україні, відмінністю якого від інших відомих розробок, є запропонований алгоритм прийняття та відстеження правових актів, що дозволяє враховувати організаційну структуру підпорядкування органів виконавчої влади для покращення умов господарювання підприємств;

– методологія оцінювання потенціалу розвитку АПК в Україні на основі методів прогнозу екстраполяції, що, на відміну від вже застосовуваних підходів, враховує обмеження екстенсивного характеру та дозволяє виконувати перспективні розрахунки виробництва основних продуктів харчування;

– модель регіональної оптимізації посівних площ на підприємствах АПК України на основі ітераційного алгоритму теорії ігор та запропонованої структури інформаційного забезпечення, котра, на відміну від аналогічних, враховує обмеження щодо необхідності планової ротації сільськогосподарських культур та дозволяє максимізувати середній гарантований рівень прибутку.

Практичне значення отриманих результатів. Практична цінність роботи полягає у розробленні пропозицій щодо удосконалення реалізації регуляторної політики в АПК національної економіки. Основні положення й висновки дисертації, що мають прикладний характер, стали базою для розробки певних заходів ПрАТ «Пологівський олійноекстракційний завод», а саме для використання балансової моделі щодо визначення впливу зовнішньої торгівлі в АПК України на забезпеченість продовольчими ресурсами на основі внутрішнього споживання та кінцевого попиту (довідка № 2012/04-1 від 20.12.2021 р.).

Результати досліджень використовуються в освітньому та науковому процесі ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая», що дозволило підвищити рівень науково-методологічного забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти та використовуються при підготовці до виступів на наукових семінарах, міжнародних та всеукраїнських конференціях аспірантами, науково-педагогічними працівниками (довідка № 02/0002-А від 02.01.2023 р.).

Наукові розробки та практичні рекомендації автора прийняті до використання Науково-освітнім інноваційним центром суспільних трансформацій при розробці комплексу організаційно-економічних регуляторних заходів для адаптації до єдиного Європейського ринку, що використано при роботі над науковими проєктами центру (довідка № 24/11/2022-1 від 23.11.2022 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним та завершеним науковим дослідженням. Всі наукові положення, отримані результати, висновки та рекомендації, що викладені в дисертації та винесені на захист, отримані автором особисто й опубліковані у наукових працях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані тільки ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача. Особистий внесок

автора вказано у переліку публікацій. Матеріали та висновки кандидатської дисертації здобувача при підготовці докторської дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні результати досліджень, а також висновки та пропозиції доповідались й обговорювались на науково-практичних конференціях (НПК) різних рівнів, серед яких: XXVIII Міжнародна НПК студентів і молодих учених «Наука і вища освіта» (м. Запоріжжя, 2019 р.), XXIX Міжнародна НПК студентів і молодих учених «Наука і вища освіта» (м. Запоріжжя, 2020 р.), III Міжнародна НПК «Генерування інновацій інклюзивного розвитку: національний, регіональний, міжнародний вимір» (м. Запоріжжя, 2021 р.), XXX Міжнародна НПК студентів і молодих учених «Наука і вища освіта» (м. Запоріжжя, 2021 р.), VI Всеукраїнська НПК з міжнародною участю «Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки» (м. Полтава, 2021 р.), XVIII Міжнародна НПК «Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум-2021»» (м. Харків, 2021 р.), XVI НПК «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (Фінляндія, 2021 р.), XII Міжнародна НПК «Фінанси: теорія і практика» (м. Київ, 2021 р.), Всеукраїнська НПК «Фінансова система країни: фактори впливу» (м. Львів, 2021 р.), XVII НПК «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (Кіпр, 2022 р.), VI Міжнародна НПК «Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики» (м. Полтава, 2022 р.), Міжнародна НПК «Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку і права: теорія і практика» (м. Полтава, 2022 р.), Міжнародна НПК «Перспективи стабільного економічного розвитку та економічної безпеки: світовий досвід і вітчизняні реалії» (м. Запоріжжя, 2022 р.), VII Всеукраїнська НПК з міжнародною участю «Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки» (м. Полтава, 2022 р.), XXXI Міжнародна НПК студентів і молодих учених «Наука і вища освіта» (м. Запоріжжя, 2022 р.), Всеукраїнська НПК «Інтеграція науки та бізнесу у відновленні національної економіки: вибір моделей та механізму реалізації» (м. Чернігів, 2022 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 44 наукових працях загальним обсягом 37,45 друк. арк., з яких особисто автору належить 31,25 друк. арк. У тому числі, одноосібна монографія, 27 статей у наукових фахових виданнях (з них 5 статей – у закордонних виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science), 16 публікацій у матеріалах й збірниках тез доповідей на наукових конференціях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (до першого розділу – 80 найменувань, до другого – 95, до третього – 82, до четвертого – 96, до п'ятого – 91) й 14 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 480 сторінок машинописного тексту, з них основний текст складає 364 сторінки, анотація – 18 сторінок, додатки – 55 сторінок, список використаних джерел – 43 сторінки. Робота містить 37 таблиць та 47 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *Вступі* обґрунтована актуальність теми дисертації, сформульована мета, завдання, предмет і об'єкт, методи дослідження, сформульовані наукова новизна й практичне значення отриманих результатів і запропонованих рекомендацій. Наведені дані про практичну апробацію отриманих результатів, публікації.

У *першому розділі* «**Теоретико-методологічні основи формування регуляторної політики в національній економіці**» визначено сутність регуляторної політики та її роль в розвитку економіки країни; проведено аналіз еволюції систем регулювання сучасних економік світу за рівнем державного впливу; досліджено теоретичне підґрунтя формування організаційно-економічного механізму регуляторної політики.

Згідно із Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», №1160-IV від 11.09.2003 р., під регуляторною політикою розуміється напрям державної діяльності, метою якого є удосконалення правового регулювання господарських та адміністративних відносин між регуляторними органами та органами державної влади, а також суб'єктами господарювання. Виходячи із цього, різні науковці досліджують цей понятійний апарат та специфіку його використання в залежності від поставлених завдань. З точки зору системного аналізу та методології функціонального моделювання, система управління економічним об'єктом має назву регулятора та забезпечує її адаптивні властивості за допомогою зворотного зв'язку. Оскільки органи державної влади фізично не можуть регулювати діяльність всіх без винятку суб'єктів господарювання у ручному режимі, в якості регулятора такої системи на макрорівні виступає нормативно-правове поле. Саме воно визначає правила функціонування ринку, права та обов'язки всіх сторін, а також взаємні відносини між ними. В той же час, в рамках здійснення державної регуляторної політики, існуюче нормативно-правове поле, саме по собі є об'єктом управління. Регулятором в такому випадку є органи державної влади, які наділені цими функціями. Таким чином, отримуємо складну динамічну систему з декількома рівнями управління. Перший рівень являє собою державну регуляторну діяльність, де об'єктом виступає нормативно-правове поле, а регулятором – органи державної влади. Другий рівень управління забезпечує соціально-економічний розвиток в бажаному напрямку, де об'єктом виступає національна економіка або окремі її сектори, суб'єкти малого підприємництва. Відповідно, регулятор представлений чинним нормативно-правовим полем.

Проведено аналіз еволюції систем регулювання сучасних економік світу за рівнем державного впливу. Недосконалість сучасних економічних теорій кейнсіанства, класицизму та інституціоналізму неодноразово доводилась в практичній площині. З'ясовано, що жодна з них на сьогоднішній день не гарантує перманентного соціально-економічного розвитку. З цієї причини сучасні теорії базуються на основі змішаного регулювання (рис. 1). Визначено, що наразі залишається невирішеною проблема реалізації структурних економічних зрушень, з метою переходу до модернізації та технологічного розвитку, що є вкрай актуальним для України. Методологічною основою таких змін виступають

кейнсіанська, рикардіанська та шумпетерівська моделі. Перша передбачає державну підтримку попиту на внутрішньому ринку за рахунок зростання доходів населення через підвищення заробітних плат, з одночасним стимулюванням іноземних інвестицій та експорту. Друга пропонує зосередитись на підтримці експорту тієї продукції, яка має порівняльні переваги за рахунок низької вартості трудових та матеріальних ресурсів. Третя передбачає державну підтримку стратегії інноваційного розвитку з метою отримання абсолютних технологічних переваг: створення інвестиційного клімату для імпорту сучасних технологій; державне фінансування прикладних та наукових досліджень; високий рівень освіти населення; всебічне стимулювання інноваційної діяльності, особливо в малому та середньому бізнесі.

Час	Кейнсіанство	Класична економічна теорія	Інституціоналізм
XVII-XVIII ст.		Класична політекономія	
40-50-ті р. XIX ст.		Марксизм	
50-ті р. XIX ст. - 30-ті р. XX ст.		Маржиналізм <i>Австрійська, Кембриджська, Американська та Лозанська школи</i>	
20-ті р. XX ст.		Лібералізм	Інституціоналізм
30-ті р. XX ст.	Кейнсіанство	<i>Лондонська, Віденська та Чиказька школи</i>	
40-ті р. XX ст.			
50-ті р. XX ст.			
60-ті р. XX ст.		Неокейнсіанство	Неоінституціоналізм
I половина 70-х р. XX ст.	<i>Ортодоксальна теорія, Кейнсіансько-неокласичний синтез</i>	Неокласицизм та неоконсерватизм	
	<i>Ліве Кейнсіанство</i>	<i>Монетаризм</i>	
II половина 70-х р. XX ст.	Посткейнсіанство	<i>Економічна теорія пропозиції, теорія раціональних очікувань</i>	
	<i>Монетарне, калецькіанське, неорикардіанське</i>	Неолібералізм	
80-90-ті р. XX ст.	Нове Кейнсіанство		Сучасний інституціоналізм
XXI ст.	Сучасні теорії на основі змішаного регулювання економікою		

Рис. 1. Трансформація економічних теорій державного регулювання економіки

Щодо України, то в останні роки державна економічна політика намагалась поєднувати перші два підходи, зокрема, експорт продукції металургії та агропромислового комплексу з одночасним стимулюванням внутрішнього попиту зростанням купівельної спроможності населення. В той же час, інвестиційній діяльності належна увага не приділялась, що є прямою сферою впливу

регуляторної політики. Це, в свою чергу, позначилось на низькій інноваційній активності підприємств. Як наслідок, внутрішній попит задовольнявся зростанням імпорту, а не розвитком власного виробництва.

Уточнено понятійний апарат дослідження, а саме запропоноване трактування організаційно-економічного механізму, як системи управління економічним об'єктом на основі визначеної організаційної структури та встановлених формальних зв'язках між її елементами, що в ході здійснення свого керівного впливу використовує сукупність відповідних методів, інструментальних засобів та сучасних інформаційних технологій для забезпечення реалізації цілей її розвитку в часі та в умовах внутрішніх і зовнішніх обмежень.

З'ясовано, що існуючі принципи регуляторної політики в Україні, виходять з доцільності, адекватності, ефективності, збалансованості, передбачуваності та прозорості. Вони не містять конкретної мети, завдань, напрямів діяльності та критеріїв відповідальності регуляторних органів. Як наслідок, відбувається зосередження ресурсів на процесі ухвалення рішень, а не на практичних кроках, які сприяють зростанню ділової активності між суб'єктами господарювання через досягнення конкретних поставлених цілей. На відміну від них, принципи регуляторної політики ЄС, згідно «Smart Business Act», передбачають: державні зобов'язання щодо створення умов для стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва (МСП); право для їх повторного відкриття у разі банкрутства; розробку регуляторних актів з повним врахуванням інтересів МСП; своєчасне та обов'язкове реагування державних регуляторних органів на їх потреби; сприяння участі МСП у державних закупівлях та повна адаптація державної політики до їх потреб; сприяння МСП до залучення зовнішніх джерел фінансування, у доступі та можливостях роботи МСП на єдиному Європейському ринку; допомогу у підвищенні кваліфікації працівників МСП щодо запровадження нових форм інновацій та залучення до вирішення екологічних проблем; заохочення до економічного зростання та розширення ринків збуту продукції. Кожний з цих принципів підкріплений системою ключових індикаторів. Саме тому вони були обрані в якості теоретичного підґрунтя формування організаційно-економічного механізму регуляторної політики в Україні.

У другому розділі **«Методологічні аспекти формування організаційно-економічного механізму регуляторної політики»** узагальнено організаційно-правові аспекти прийняття регуляторних рішень законодавчою та виконавчою владою в Україні; досліджено координаційний механізм здійснення регуляторної діяльності органами державної влади; обґрунтовано принципи та стратегічні напрями регуляторної політики в умовах сталого розвитку економіки України.

В ході узагальнення організаційно-правових аспектів прийняття регуляторних рішень законодавчою владою були з'ясовані особливості здійснення її повноважень: значний часовий лаг запізнення між законодавчою ініціативою, прийняттям відповідних рішень, їх виконанням та отриманням позитивного ефекту; регуляторна діяльність на рівні Законів України визначає основні пріоритети державної політики соціально-економічного, галузевого чи секторального розвитку, встановлюючи базові правила взаємовідносин між

учасниками цього процесу, яким повинні підпорядковуватись інші регуляторні акти виконавчої гілки влади.

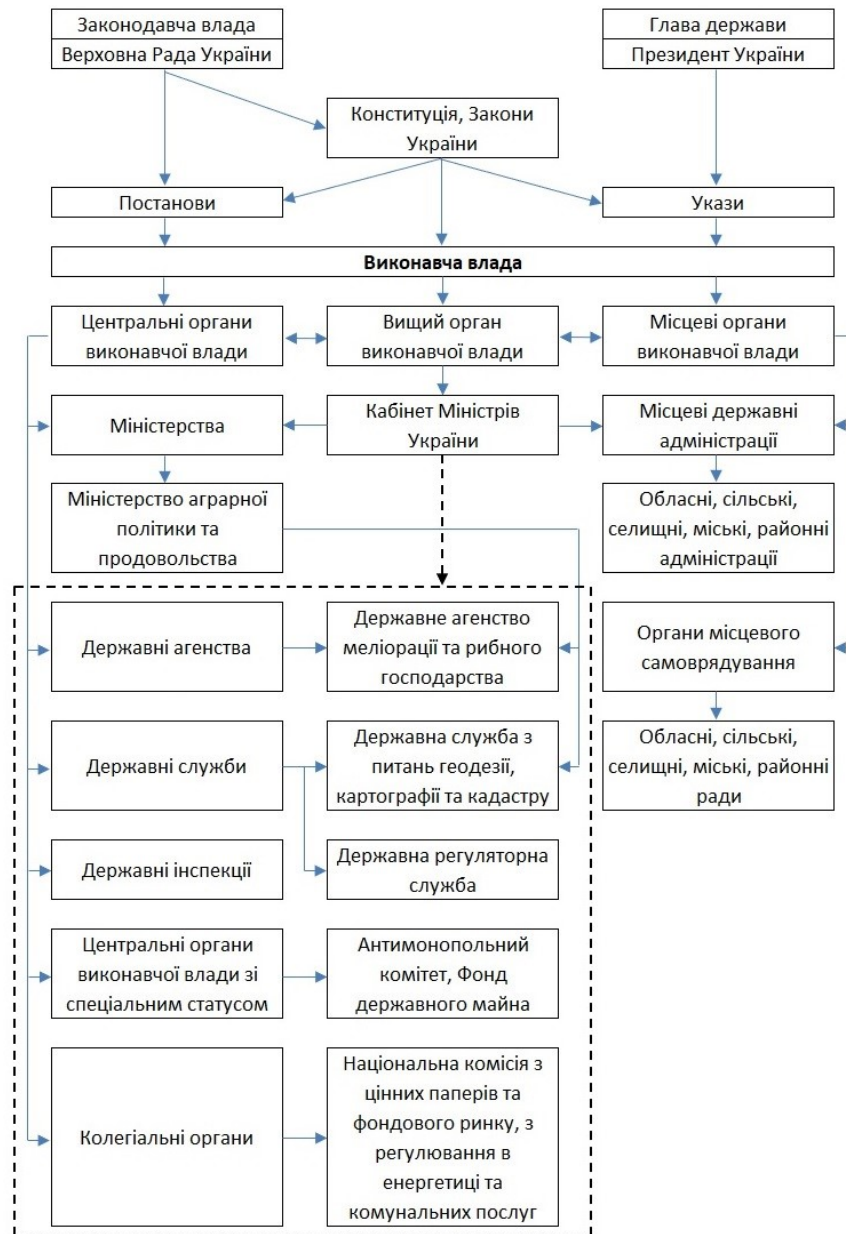


Рис. 2. Організаційно-правові аспекти регуляторної політики держави в Україні

Дослідження організаційно-правового механізму виконавчої влади показало, що регуляторну політику неможливо розглядати як відокремлене явище, оскільки вона є суттю функціонування вищого, центральних та місцевих органів влади (рис. 2). Тому необхідним є чітке визначення державних пріоритетів та ефективна координація органів державної влади, які відповідають за її впровадження. Реформа децентралізації й розвиток місцевого самоврядування наділили місцеві органи виконавчої влади реальними повноваженнями та визначеними регуляторними функціями. Взаємне узгодження інтересів всіх сторін відбувається Державною регуляторною службою, головною функцією якої є планомірне впровадження регуляторної політики на всій території країни з урахуванням державної стратегії розвитку. Що стосується АПК, прийняття рішень щодо

регулювання господарських відносин між його підприємствами виконуються на загальних засадах.

Оскільки стратегічним напрямком розвитку України є Євроатлантична інтеграція, то вітчизняне правове поле повинно максимально відповідати чинному законодавству ЄС. В тому числі, це стосується регуляторної діяльності. Принципи організації центральних органів влади в ЄС одночасно поєднують інтереси окремих громадян, країн-членів, що входять до його складу та ЄС в цілому. Координація дій між Європейською Радою, Парламентом, Радою ЄС та Європейською Комісією відбувається на основі формальних та неформальних відносин. Збалансованість повноважень цих інститутів дозволяє приймати демократичні рішення. Одним із результатів їхньої спільної роботи є принципи регуляторного управління, які розповсюджуються на всю територію ЄС та полягають у суцільному сприянні розвитку малого та середнього підприємництва.

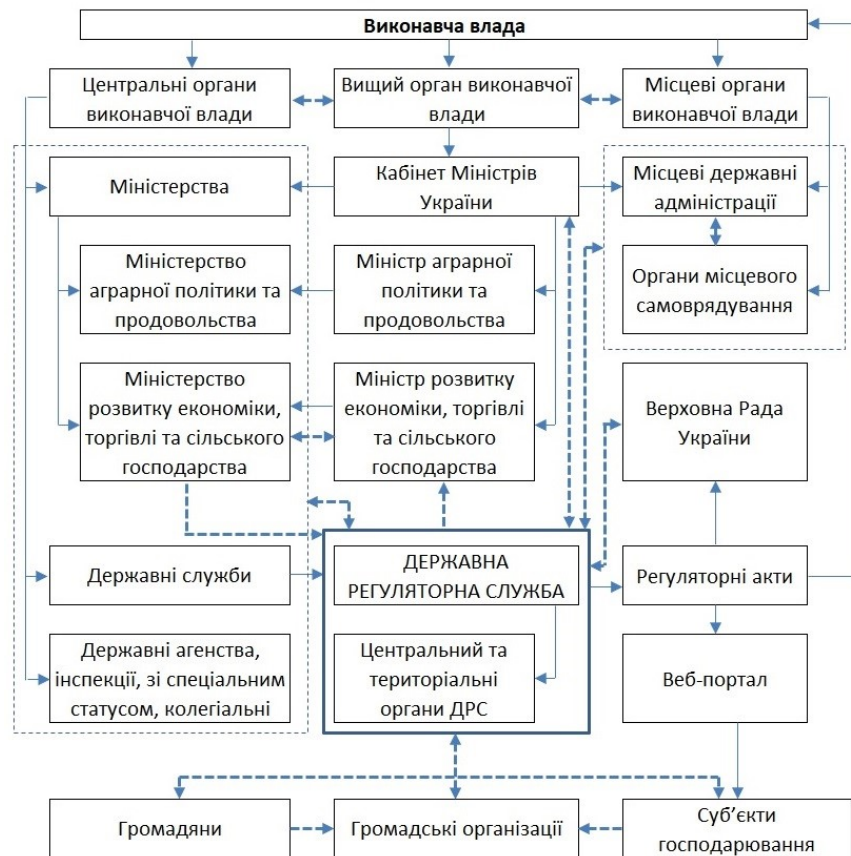


Рис. 3. Координаційний механізм державної регуляторної політики в Україні

В ході дослідження координаційного механізму здійснення регуляторної діяльності органами державної влади для покращення умов господарювання підприємств АПК, було виявлено численні недоліки в його реалізації (рис. 3). По-перше, існуючий на сьогоднішній день порядок планування, прийняття та відстеження регуляторних актів спирається на зарубіжний досвід, проте, низка обов'язкових процедур не виконується належним чином. Зокрема, господарська діяльність залишається надмірно зарегульованою, а комунікації з громадськістю та бізнесом формально не працюють. По-друге, для прискорення процесу дерегуляції необхідно максимально впроваджувати практику аналізу регуляторного впливу у

всі сфери законодавчої діяльності, в тому числі ВРУ. Крім того, необхідно вивчати і наслідувати досвід країн ЄС, де регуляторні обмеження мають визначений термін дії.

Встановлено, що однією з причин низької ефективності координації органів виконавчої влади та реалізації алгоритму прийняття та відстеження регуляторних актів є недооцінка суспільством своєї ролі у здійсненні впливу та громадського контролю за регуляторною діяльністю центральних та місцевих органів влади. Маючи у своєму розпорядженні всі інструментальні засоби, громадські об'єднання можуть запобігати корупції за умови незалежної судової системи та тим самим сприяти зростанню ефективності місцевого самоврядування.

ПРИНЦИПИ	СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ
1. Розвиток МСП	
1.1. Бізнес-середовище	створення бізнесу; банкрутство та ліквідація, право повторного відкриття МСП; реєстрація власності, дозволи на будівництво, електропостачання
1.2. Ринок капіталу	банківське кредитування МСП; доступ до венчурного капіталу; розвиток страхового ринку; доступ до зовнішніх джерел фінансування
1.3. Ринок та торговельні бар'єри	мінімізація негативного впливу податків та субсидій на ціноутворення; антимонопольне регулювання та розвиток конкуренції; участь МСП в державних закупівлях; доступ та можливості роботи МСП на міжнародних ринках
2. Правові інституції	
2.1. Державне управління	прозорість державного управління; ефективна адаптація державного управління до впровадження необхідних змін; адаптація регуляторної бази до цифрових бізнес-моделей; система оподаткування; розвиток земельного ринку
2.2. Правовий захист МСП	незалежність суддів та судової системи; захист прав приватної власності; ефективність правової бази при вирішенні господарських спорів; ефективність правової бази у заперечуванні неправомірних регуляторних норм
2.3. Зворотний зв'язок	наступність, послідовність та стабільність державної економічної та регуляторної політики; розробка регуляторних актів з першочерговим врахуванням інтересів МСП; електронна участь в регуляторній діяльності; своєчасне та обов'язкове реагування державних регуляторних органів на потреби та запити МСП
3. Ринок праці	
3.1. Трудові відносини	правово захищеність робочої сили, практика найму та звільнення; гнучкість у визначенні оплати праці; легкість найму іноземної робочої сили; податок на робочу силу
3.2. Розвиток трудових ресурсів	система професійного навчання та навчання протягом життя; внутрішня мобільність робочої сили; рівень цифрових навичок економічно активного населення; сприяння у підвищенні кваліфікації працівників МСП

Рис. 4. Принципи та стратегічні напрями регуляторної політики України в умовах сталого розвитку

Обґрунтовано принципи та стратегічні напрями регуляторної політики в умовах сталого розвитку економіки України на основі: організаційно-правових аспектів прийняття регуляторних рішень законодавчою та виконавчою владою в Україні; координаційних механізмів, в основі яких задіяна Державна регуляторна служба; зарубіжного досвіду регуляторної діяльності в країнах ЄС (рис. 4).

До основоположних принципів регуляторної політики в Україні було віднесено розвиток малого та середнього бізнесу, правових інституцій та ринку праці. Кожний з них забезпечується відповідними стратегічними напрямками: бізнес-середовище, ринок капіталу та торговельний ринок; державне управління, правовий захист малого та середнього бізнесу, зворотний зв'язок; трудові відносини та розвиток трудових ресурсів. В свою чергу, стратегічні напрямки також деталізуються системою цілей, які мають досягатись регуляторною політикою.

У третьому розділі «Сучасні тенденції та перспективи розвитку регуляторної політики агропромислового комплексу України» проведено моніторинг стану АПК України на основі статистичних даних для розробки ефективного механізму розвитку галузі; узагальнено сучасні особливості політики державного регулювання щодо визначення стратегії розвитку АПК України для покращення умов господарювання підприємств агропромислового комплексу; досліджено тенденції та напрями розвитку регуляторної політики та запропоновано загальну концепцію управління АПК на інноваційній основі.

Проведений моніторинг стану агропромислового комплексу України на основі статистичних даних показав:

- галузь рослинництва з 2014 р. по 2020 р. поступово, але стабільно розвивалася, не дивлячись на запроваджені жорсткі обмеження, які були не вигідними не лише для представників ринку, а й для держбюджету, бо аграрний експорт щороку приносить близько 40 % усіх валютних надходжень у країну;

- галузь тваринництва: з 2014 р. по 2020 р. відбулося різке падіння кількості сільськогосподарських тварин, виробництво основних видів продукції, крім м'яса (у забійній масі) теж скоротилося за всіма показниками і за молоком, і за яйцями. В умовах безгрошів'я та зменшення поголів'я спостерігається дуже низький середньорічний темп зростання виробництва - за 10 років на рівні 0,4 %.

Встановлено, що головними проблемами, що привели до занепаду галузі тваринництва ще до повномасштабного вторгнення РФ в Україну є: незбалансованість розвитку агропромислового комплексу України, тобто за темпами розвитку тваринництво відстає від рослинництва; низький рівень товарного виробництва та низька інвестиційна привабливість; недостатній рівень споживання через малі доходи населення; відсутність фінансування та державної підтримки для втілення інновацій та новітніх технологій; відсутність інвестицій в основні та оборотні засоби, а також у племінні та генетичні ресурси; високий рівень затрат і працемісткості; тривалий цикл виробництва.

Дослідження зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК за допомогою запропонованої факторної моделі показало, що наявний фонд споживання на внутрішньому ринку яєць, зернових, картоплі, овочів та олії практично покриває фізіологічні потреби населення в повному обсязі, а виробничі

можливості АПК є достатніми. Більше того, за зерновими та олійними культурами Україна є одним із найбільших світових експортерів.

Відносно інших продовольчих ресурсів, ситуація із забезпеченням населення є набагато гіршою. До них слід віднести: рибу, плоди та ягоди, молоко, цукор та м'ясо. На сьогоднішній день ця проблема вирішується за рахунок збільшення імпорту. Таким чином, внутрішній ринок сільського господарства та харчових продуктів в Україні має значний потенціал до зростання після Перемоги. Серед стримуючих факторів є: висока частка споживчих витрат у доходах домогосподарств через їх низький рівень, що негативно впливає на попит; складний фінансово-економічний стан суб'єктів господарювання через війну; обмеженість виробничих потужностей через недостатній обсяг внутрішніх джерел для інвестування тощо. Моніторинг стану агропромислового комплексу України на основі статистичних даних дає змогу говорити, що ключовими факторами для подальшого розвитку галузі після Перемоги є: розширене відтворення, інноваційність, експортоорієнтованість, державна підтримка, захист тощо. Необхідна повна переорієнтація та зміни у стратегічному плануванні економічного розвитку країни. Державна регуляторна політика повинна бути спрямована на сприяння розвитку АПК, а саме виробництво товару з високою доданою вартістю (високотехнологічний та інноваційний продукт).

Аналіз політики державного регулювання показав, що вплив ринку і держави та їх оптимальне співвідношення постійно змінюється, а неефективне втручання держави призводить до загострення соціально-економічних суперечностей. Отож, оцінка ефективності впливу держави вимагає комплексного підходу і використання багатьох критеріїв. В ідеалі, щодо державної політики, це «баланс», тобто оптимальне співвідношення ринку і держави. Але сьогодні через військові дії спостерігається інша ситуація:

- політика уряду – це неефективне використання ресурсів, що послаблює конкуренцію на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- високі податки – руйнують економіку країни через зниження економічної активності підприємств;
- постійне зростання цін (дисбаланс) на енергоресурси – підвищують собівартість продукції, що також послаблює конкуренцію на внутрішньому і зовнішньому ринках тощо.

Висвітлено методи державної підтримки та інструменти управління й регулювання розвитку агропромислового комплексу України та визначено, що реалізація державної підтримки розвитку агропромислового комплексу має здійснюватися в межах державних, регіональних і галузевих цільових програм, має ґрунтуватися на безповоротній, безвідсотковій поворотній і платній поворотній основі для виробництва конкурентоспроможної продукції. Обґрунтована потреба у оперативному і неупередженому застосуванні інструментів впливу на розвиток аграрного сектору та прийняття агрополітичного рішення (рис. 5).

Стратегія розвитку агропромислового комплексу України та концепція розвитку налічує п'ять інструментів, які мають за мету, що кожна країна і регіон, кожна міська агломерація і населення збільшують доходи, знижують бізнес-ризики і підвищують зайнятість.

Тенденції та напрями розвитку регуляторної політики вказують на факт мінімального впливу ролі держави щодо розвитку агропромислового комплексу України шляхом фінансування та інвестицій. У 2019 р. обсяг капітальних інвестицій в економіці України становив 623979 тис. грн. З них, 4,9% було профінансовано за рахунок коштів державного бюджету, а 9,1% - коштами місцевих бюджетів.



Рис. 5. Стратегія розвитку АПК України

В той же час, на підприємствах АПК таке фінансування було майже відсутнє. У сільському господарстві з 58555 тис. грн. капітальних інвестицій коштами державного та місцевих бюджетів було профінансовано лише 0,4%. У виробництві харчових продуктів частка державних інвестицій також не перевищувала 0,1%. Фактично, можна констатувати повну відсутність державної підтримки в даному напрямку (табл. 1).

Підкреслено, що з метою підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки важливо сконцентрувати

ресурси на: розвиток інноваційної інфраструктури АПК з метою забезпечення ефективної взаємодії держави, виробництва та науки у процесі розробки, впровадження та реалізації інновацій, своєчасного інформування товаровиробників про новітні досягнення вітчизняної та зарубіжної науки та практики; створення багаторівневої системи моніторингу та попередження ризиків суб'єктів аграрного бізнесу по всьому ланцюжку створення вартості, яка буде ґрунтуватися на прозорих цифрових технологіях організації та контролю бізнес-процесів виробництва та поставок, а також застосування інструментів ризик-менеджменту, інтегрованих у системи управління підприємствами тощо.

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств

Витрати на інновації, млн.грн.	У тому числі за рахунок								
	власних коштів підприємств		коштів державного бюджету		коштів інвесторів-нерезидентів		коштів інших джерел		
	млн.грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн.грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн.грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн.грн.	у % до загального обсягу витрат на інновації	
2000	1757,1	1399,3	79,6	7,7	0,4	133,1	7,6	217,0	12,3
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,1	2411,4	30,0	771,9	9,6
2014	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2019	14220,9	12474,9	87,7	556,5	3,9	42,5	0,3	1147,0	8,1
2020	14406,7	12297,7	85,4	279,5	1,9	125,3	0,9	1704,2	11,8

Крім того, реалізація ключових пріоритетів розвитку АПК після Перемоги має здійснюватися у тісному взаємозв'язку зі стратегічними нормативно-правовими документами, що визначають майбутнє АПК України та сфер, суміжних з ним (рис. 6).

Запропонована концепція є поетапним алгоритмом, а реалізація запропонованих напрямів забезпечить створення умов для привабливості трудової діяльності в АПК, сільгосптоваровиробників новими технологіями, підвищить рівень використання земельних, трудових ресурсів, основних та оборотних засобів, забезпечить прискорений доступ сільськогосподарських організацій до наукових розробок, рекомендацій науково-дослідних установ за рахунок взаємозв'язку виробництва, науки, освіти та бізнесу, підвищить конкурентоспроможність продукції на основі зниження втрат, собівартості, забезпечення інновацій.

Досліджено проблеми цифрової трансформації АПК національної економіки. Цифрова трансформація АПК в Україні має низку проблем, а саме: висока вартість і недоступність сучасних технологій; нестача кількісних показників засобів механізації; споживання дешевих та низьких за якістю продуктів; низька інтеграція з усіма бізнес-процесами; відсутність готового комплексного рішення; відсутність імпортозаміщення компонентної та приладової бази; відсутність єдиної програмної

платформи та протоколу обміну між різними програмними агентами та структурними одиницями; недостатність кадрового забезпечення.

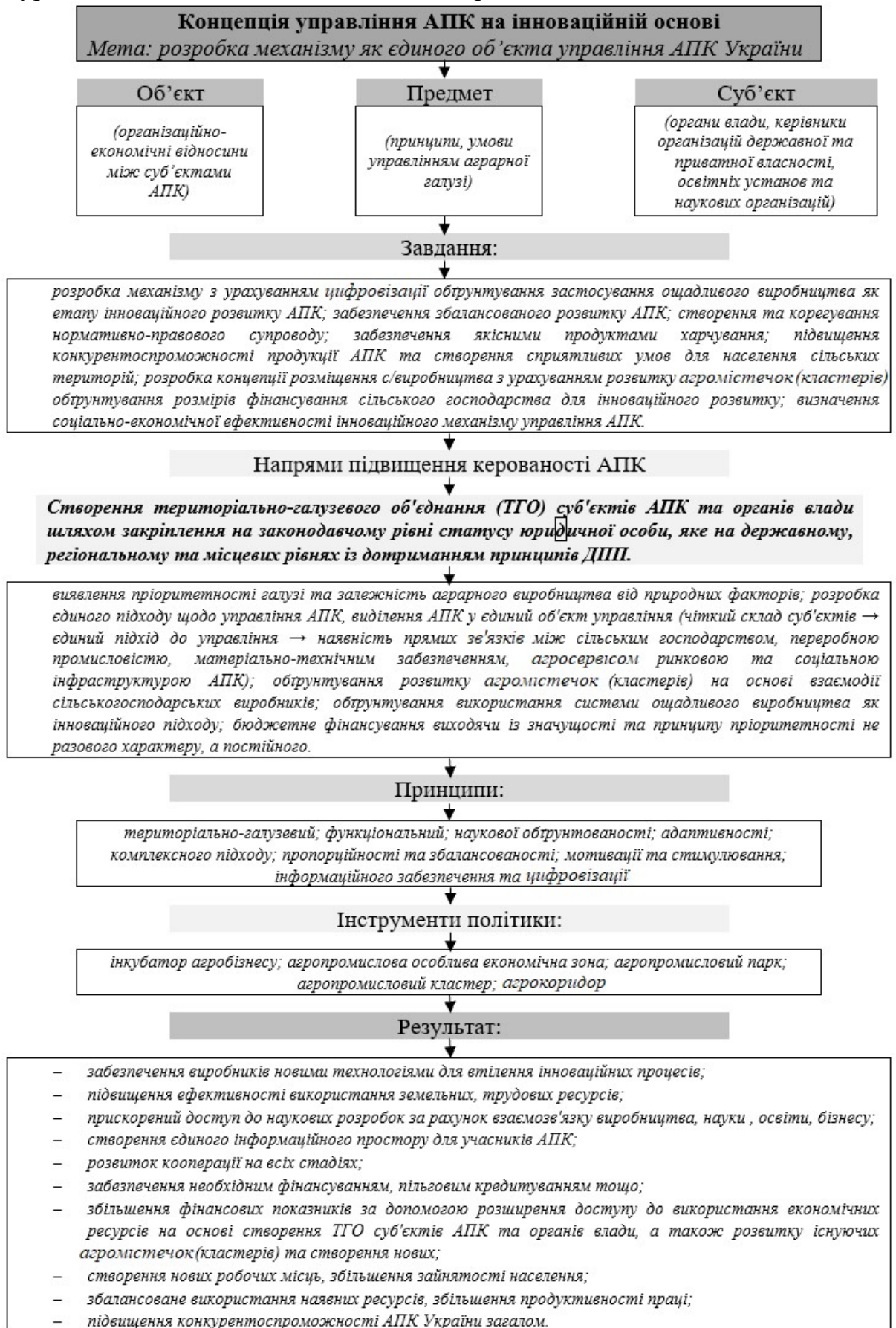


Рис. 6. Концепція управління АПК України на інноваційній основі

Для вирішення цих проблем необхідно розробити таку систему, яка дозволить підвищити рівень цифровізації АПК в Україні. Тобто необхідно створити єдину цифрову платформу і впровадити цифрові технології в АПК країни для підвищення ефективності діяльності підприємств цієї сфери.

В четвертому розділі «Методичний інструментарій забезпечення ефективної регуляторної політики для розвитку АПК України» проведено систематизацію чинників та важелів впливу на розвиток регуляторної політики АПК України; сформовано концептуальні основи реформування регуляторної політики в АПК України; розроблено комплекс організаційно-економічних регуляторних заходів для адаптації до єдиного Європейського ринку.

В основі систематизації чинників та важелів впливу на розвиток регуляторної політики АПК України була покладена модель оцінки ролі малого та середнього бізнесу в агропромисловому комплексі за допомогою детермінованого факторного аналізу.

$$ВП_{\Phi} = ВП_{Б} \times I_{ЗАГ} = \left(ЧР_{ЗАГ} \times \sum_{i=1}^3 (ПВ_i \times ПП_i) \right) \times I_{ЗАГ}, \quad (1)$$

Де $ВП_{\Phi}$, $ВП_{Б}$ – відповідно, річні обсяги випуску продукції підприємств АПК у фактичних та цінах базисного року; $I_{ЗАГ}$ – загальний індекс інфляції протягом досліджуваного періоду; $ПВ_i$, $ПП_i$ – відповідно, питома вага чисельності працівників та продуктивність праці на одного працюючого, в цінах базисного року ($i = 1$ – для великих підприємств; $i = 2$ – для середніх; $i = 3$ – для малих); $ЧР_{ЗАГ}$ – загальна чисельність трудових ресурсів на всіх підприємствах.

З'ясовано явну пряму залежність фондоозброєності праці від розміру підприємств, що напряду впливає на продуктивність робочої сили та економічний розвиток галузі в цілому. Саме тому, державна регуляторна політика в АПК України повинна виходити з необхідності забезпечення доступу малого та середнього бізнесу до інвестиційних ресурсів й позикового капіталу в необхідних обсягах. Одним з напрямків забезпечення підприємств основними виробничими фондами в розвинутих країнах є лізинг. Він базується на відокремленні прав володіння та користування активами від прав власності на них. Така форма інвестиційного забезпечення сприяє підвищенню ділової активності підприємств за рахунок зростання оборотності капіталу та швидкому оновленню виробничих фондів.

Досвід впровадження спільної сільськогосподарської політики ЄС показав її змішаний характер за територіальною та галузевою ознаками за рахунок всебічного розвитку сільських територій коштами фонду EAFRD з одночасною цільовою допомогою фермерам коштами фонду EAGF. Така політика дозволила країнам ЄС забезпечити не лише потреби внутрішнього ринку, але й вивести Євросоюз у провідні світові експортери продовольчих товарів.

Удосконалена балансова модель для визначення впливу зовнішньої торгівлі в АПК України на забезпеченість продовольчими ресурсами, має вигляд (2) - (4).

$$З_{ВІР} = \frac{ВП}{В_T + В_{П} + П_{НЦ} + ФС} = \frac{ВП}{ВП + Ім - Е - \Delta З}, \quad (2)$$

$$Z_{\text{НПР}} = \frac{\Phi C}{\text{ЧН}} / \text{РНС} = \frac{\text{ВП} + \text{Ім} - \text{Е} - \Delta Z - \text{В}_T - \text{В}_\Pi - \text{П}_{\text{НЦ}}}{\text{ЧН}} / \text{РНС}, \quad (3)$$

$$Z_{\text{ПР}} = Z'_{\text{ВПР}} \times Z'_{\text{НПР}}, \text{ де } Z'_{\text{ВПР}} = \min(Z_{\text{ВПР}}; 1), Z'_{\text{НПР}} = \min(Z_{\text{НПР}}; 1), \quad (4)$$

Де $Z_{\text{ВПР}}$, $Z_{\text{НПР}}$ – відповідно, рівні забезпеченості внутрішнього використання власним випуском та населення продукцією АПК; ВП – річний обсяг випуску продукції; В_T , В_Π , $\text{П}_{\text{НЦ}}$ – відповідно, витрати на корм тваринам, посіви та переробка на нехарчові цілі; ΦC – фонд споживання продукції АПК населенням; Ім , Е , ΔZ – відповідно, обсяги імпорту, експорту та зміни запасів; ЧН – середньорічна чисельність населення; РНС – річна раціональна норма споживання на 1 особу; $Z_{\text{ПР}}$ – узагальнений показник забезпеченості продукцією АПК.

Дана модель (2) - (4) може використовуватись для обґрунтування сценаріїв державної регуляторної діяльності в зовнішній торгівлі.

Сформовано концептуальні основи реформування регуляторної політики АПК:

1. Стратегічні пріоритети розвитку АПК в умовах продовольчої незалежності. Оцінка останньої виконувалась за допомогою запропонованої моделі, яка виходила з необхідності задоволення внутрішнього попиту власним виробництвом та забезпечення населення основними продуктами харчування в межах рекомендованих обсягів.

2. Виключна орієнтація аграрної політики на підтримку сільськогосподарських виробників дозволяє повністю забезпечити потреби внутрішнього ринку, але не сприяє розвитку сільських територій. Тому, необхідно впроваджувати змішаний підхід, що передбачає пряму адресну допомогу фермерським господарствам з одночасним розвитком сільських територій на основі місцевого самоврядування. Джерелом фінансування такого підходу є відповідні фонди.

3. За прикладом ЄС, Україна має не лише створити подібні організаційно-економічні механізми фінансування, але й забезпечити їх функціонування на аналогічних принципах. Вітчизняний Державний фонд регіонального розвитку є аналогом EAFRD, однак, його вплив на вказані процеси не відповідає реальним потребам. Український Фонд розвитку сільських територій, або аналог EAGF, через який повинна реалізовуватись пряма допомога агровиробникам, до цього часу не функціонує повноцінно. Запропоновані зміни будуть сприяти поступовій синхронізації нормативно-правової бази, полегшенню майбутньої інтеграції України до складу ЄС та поліпшенню конкурентоспроможності галузі.

4. Регуляторна політика в АПК має явно задекларувати принцип орієнтації на малий та середній бізнес й послідовно впроваджувати заходи за визначеними напрямками. Факторний аналіз показав, що зростання ролі малого та середнього бізнесу в АПК на сьогоднішній день буде мати неоднозначний характер, оскільки призведе до зниження загального рівня продуктивності праці. Виявлено явну кількісну залежність фондоозброєності праці від розміру підприємств, що на пряму впливає на продуктивність робочої сили. Тому, необхідно забезпечити доступ малого та середнього бізнесу до інвестиційних та кредитних ресурсів.

5. Механізми активізації інвестиційної діяльності в АПК повинні виходити з її привабливості та конкурентоспроможності. Була відмічена низька ефективність їхнього використання у сільському господарстві, оптовій торгівлі сільськогосподарською сировиною, а також у виробництві агрохімічної продукції, що призводило до уповільнення обіговості необоротних активів. Обґрунтування доцільності кредитування показало значні фінансові проблеми в цьому секторі. В таких умовах регуляторна політика має бути спрямована на максимальну дерегуляцію.

Розроблено комплекс організаційно-економічних регуляторних заходів для адаптації до єдиного Європейського ринку. Пропоновані заходи було сформовано на основі міждержавних порівнянь Світового банку «Global Indicators of Regulatory Governance», GIRG та «Enabling the Business of Agriculture», ЕВА (рис. 7).

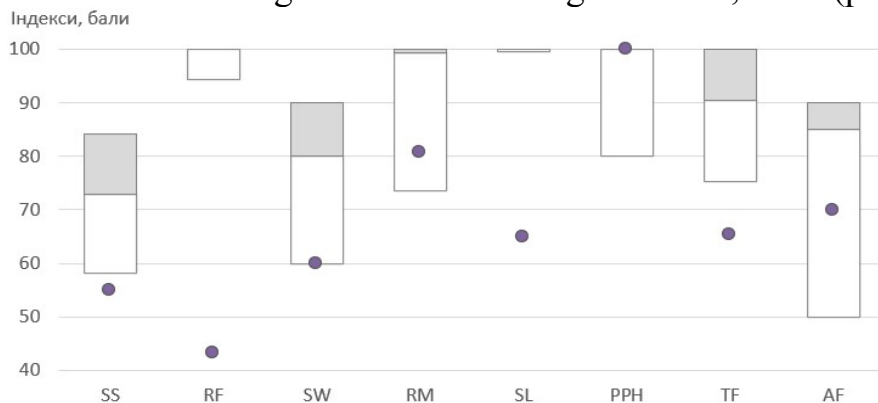


Рис. 7. Аналіз складових ефективності регуляторної політики в АПК України та країн ЄС до початку повномасштабного вторгнення в Україну

Де *SS* – рівень якості постачання насіння; *RF* – реєстрація добрив; *SW* – забезпеченість АПК водою для сільськогосподарських цілей; *RM* – реєстрація сільськогосподарської техніки; *SL* – утримання худоби; *PPH* – захист та охорона рослин; *TF* – торгівля продовольчою продукцією; *AF* – вільний доступ до фінансування.

На рис. 7 показані мінімальні та максимальні значення показників кожного напрямку оцінки для країн-членів Європейського Союзу, а також їхній медіанний рівень. Окремим маркером на графіку відмічені конкурентні позиції України. З'ясовано, що правові норми чинного регуляторного права не завжди виконуються в Україні належним чином: відсутність реальних громадських обговорень регуляторних ініціатив влади, які заміщуються роз'яснювальною роботою й не мають довіри у суспільства; практика перспективного планування до цього часу не є загальноприйнятою серед органів державної влади, які наділені регуляторними функціями. В АПК нагальними проблемами для бізнесу є: тривалий час реєстрації нових сортів злаків, добрив та отримання дозволів на експорт продукції; відсутність вільного та своєчасного доступу фермерських господарств до ветеринарних лікарських препаратів; надмірна складність процедур ліцензування та фітосанітарної сертифікації продуктів харчування, а також доступу до води з метою зрошення та меліорації.

Необхідно проводити максимальну дерегуляцію існуючих обмежень та належного функціонування чинного алгоритму прийняття та відстеження нових

регуляторних актів; впроваджувати змішаний підхід до розвитку сільських територій та відповідних джерел його фінансування, з урахуванням досвіду проведення єдиної агропромислової політики ЄС; узгоджувати діяльність з рейтингом України в міжнародних індексах за якістю та ефективністю регуляторної політики.

У *п'ятому розділі «Методичний підхід до оцінювання ефективності регуляторної політики в АПК України»* проведено оцінку потенціалу розвитку АПК України на основі прогнозування сільськогосподарського виробництва з урахуванням як розвитку рослинництва, так і тваринництва; обґрунтовано склад інформаційного забезпечення ефективного функціонування АПК України.

Проведено оцінку потенціалу розвитку АПК України на основі прогнозування сільськогосподарського виробництва. Ми проводили розрахунки за умови повної деокупації Україною власних територій. Було побудовано комплекс регресійних моделей, що дозволяють обчислювати прогнозні значення посівної площі, урожайності та валового збору основних сільськогосподарських культур, а також вирощування худоби у живій масі й виробництва м'яса у забійній масі.

Таблиця 2

Результати прогнозування продукції рослинництва на 2025 р.

Сільськогосподарські культури	Показник	2025 р. (прогноз)	Загальний темп приросту, %
Зернові та зернобобові	Посівна площа, тис. га	15879	+3,2%
	Урожайність, ц/га	54,0	+28,0%
	Валовий збір, тис. т	85809	+32,2%
Буряк цукровий	Посівна площа, тис. га	145	-34,1%
	Урожайність, ц/га	512,7	+23,3%
	Валовий збір, тис. т	7451	-18,6%
Соняшник	Посівна площа, тис. га	7315	+13,3%
	Урожайність, ц/га	27,8	+36,9%
	Валовий збір, тис. т	20310	+54,9%
Картопля	Посівна площа, тис. га	1184	-10,6%
	Урожайність, ц/га	162,3	+3,2%
	Валовий збір, тис. т	19215	-7,8%
Овочеві культури	Посівна площа, тис. га	477	+2,8%
	Урожайність, ц/га	199,0	-4,3%
	Валовий збір, тис. т	9486	-1,7%
Плодові та ягідні	Посівна площа, тис. га	225	+2,7%
	Урожайність, ц/га	114,9	+24,4%
	Валовий збір, тис. т	2582	+27,6%

В сільському господарстві України в останні десятиліття швидкими темпами нарощується виробництво зернових, зернобобових культур та соняшнику як за рахунок кількісних, так і якісних факторів. Побудовані регресійні моделі підтверджують, що ці тенденції будуть зберігатись в наступні роки. З іншої сторони, резерви зростання посівних площ у середньостроковій перспективі є обмеженими у зв'язку із повномасштабним вторгненням РФ в Україну і необхідністю післявоєнного відновлення частини земель після їх деокупації. Це призводить до скорочення посівних площ буряків, картоплі, плодових та ягідних

культур. Таким чином, сільське господарство в Україні повинно зосередитись на ефективності виробництва в рослинництві, використанні сучасних технологій, що сприяють підвищенню родючості ґрунтів та урожайності. Прогноз продукції тваринництва на основі розрахованих регресійних моделей представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Результати прогнозування продукції тваринництва на 2025 р.

Тваринництво	Показник	2025 р. (прогноз)	Загальний темп приросту, %
Велика рогата худоба	Жива маса, тис. тон	453,5	-15,6%
	Забійна маса, тис. тон	296,3	-14,2%
Свині	Жива маса, тис. тон	792,2	-18,1%
	Забійна маса, тис. тон	575,4	-17,5%
Птиця свійська всіх видів	Жива маса, тис. тон	1865,8	+1,1%
	Забійна маса, тис. тон	1396,5	-0,6%
Кролі	Жива маса, тис. тон	13,9	-37,3%
	Забійна маса, тис. тон	6,9	-38,5%
Інші худоба	Жива маса, тис. тон	31,6	-15,0%
	Забійна маса, тис. тон	16,6	-12,0%
Молоко	Виробництво, тис. тон	8208,0	-11,4%

Якщо не вживати додаткових заходів державної підтримки, а існуючі тенденції будуть зберігатись, то загальний обсяг виробництва м'яса у живій масі щороку буде скорочуватись в середньому на 1,5%. Результати перспективного планування до 2025 р. показали, що навіть за умови повної деокупації наших територій, якщо регуляторна політика не зміниться, то ситуація із забезпеченістю населення основними продуктами харчування буде мати ті самі особливості: за найбільш проблемними товарними позиціями вона продовжить погіршуватись, за іншими – буде зберігатись перевиробництво (рис. 8).

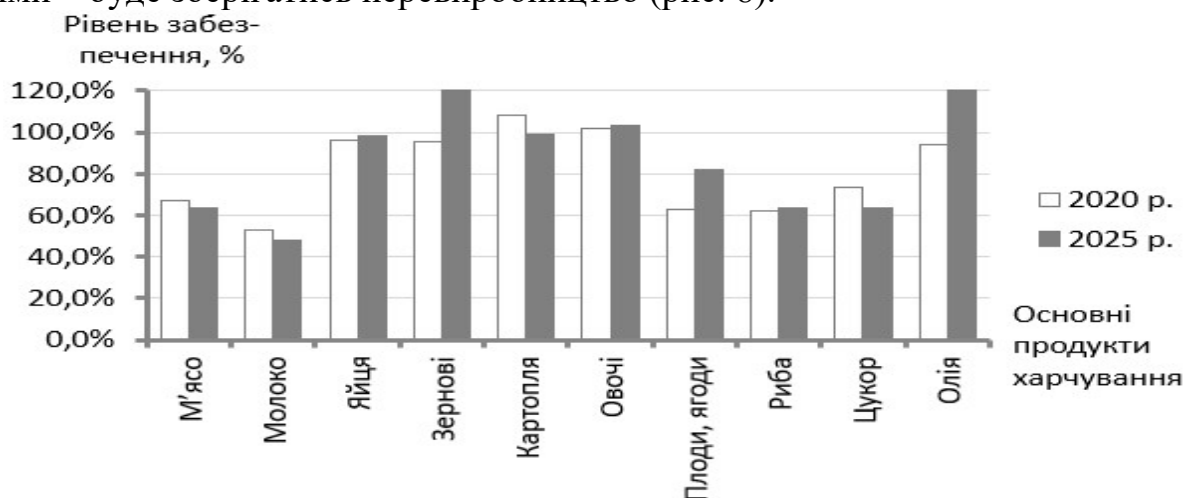


Рис. 8. Прогноз забезпеченості населення основними продуктами харчування

Обґрунтовано склад інформаційного забезпечення методичного підходу до оцінювання ефективності регуляторної політики в АПК. Забезпеченість

внутрішнього ринку продукцією АПК виходить з необхідності врахування планової ротації сільськогосподарських культур та максимізації середнього гарантованого рівня прибутку на основі статистичних спостережень та використання теорії ігор. Матриця гри або платіжна матриця має вигляд:

$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}, \quad (5)$$

де a_{ij} – середній прибуток/збиток з 1 га i -ого виду сільськогосподарських культур в j -ому році в порівняних цінах базисного року, тис. грн. Метод теорії ігор потребував подальшого удосконалення, оскільки оптимальна чиста або змішана стратегія не можуть забезпечити планову ротацію культур. З цією метою, було запропоновано ітераційний алгоритм:

1. Вирішення задачі теорії ігор зі знаходженням оптимальної стратегії.
2. Реалізація цієї стратегії в межах обмежень щодо максимальних часток посівної площі кожного виду культур.
3. Розрахунок площі незайнятих угідь після впровадження попереднього етапу. Якщо всі наявні сільськогосподарські угіддя були розподілені, алгоритм завершує свою роботу. В протилежному випадку, відбувається перехід до першого етапу.

Таблиця 4

Оптимальна структура розподілу посівних площ сільськогосподарських угідь за критерієм середньої прибутковості з 1 га за областями, %*

Область	Зернові та зернобобові	Буряк цукровий	Соняшник	Картопля	Культури овочеві	Плодові та ягідні
Вінницька	50,0%	12,5%	12,5%	–	–	25,0%
Волинська	4,4%	–	12,5%	33,1%	25,0%	25,0%
Дніпропетровська	37,4%	0,1%	12,5%	1,6%	23,4%	25,0%
Житомирська	40,7%	–	–	13,6%	20,7%	25,0%
Закарпатська	50,0%	–	12,5%	10,6%	1,9%	25,0%
Івано-Франківська	50,0%	11,1%	9,4%	4,5%	–	25,0%
Київська	50,0%	–	12,5%	12,5%	25,0%	–
Кіровоградська	50,0%	23,2%	12,5%	14,3%	–	–
Львівська	50,0%	28,6%	12,5%	8,9%	–	–
Миколаївська	50,0%	–	12,5%	–	25,0%	12,5%
Одеська	–	–	10,0%	40,0%	25,0%	25,0%
Полтавська	50,0%	28,6%	12,5%	–	6,5%	2,4%
Рівненська	9,3%	–	12,5%	40,0%	25,0%	13,2%
Сумська	50,0%	–	12,5%	10,6%	1,9%	25,0%
Тернопільська	50,0%	12,5%	12,5%	–	–	25,0%
Харківська	43,2%	–	12,5%	40,0%	4,3%	–
Хмельницька	–	–	12,5%	40,0%	22,5%	25,0%
Черкаська	50,0%	18,8%	12,5%	15,3%	3,4%	–
Чернівецька	32,3%	–	12,5%	5,6%	25,0%	24,6%
Чернігівська	37,0%	–	12,5%	40,0%	10,5%	–

* за винятком тимчасово окупованих або непридатних для рослинництва територій

Відповідна оптимізація була проведена для всіх областей України, за винятком тимчасово окупованих або непридатних для рослинництва (табл. 4).

З'ясовано, що на сьогоднішній день в багатьох областях України посіви соняшнику та зернових суттєво перевищують науково-обґрунтовані обсяги, що не дозволяє проводити планову ротацію культур належним чином. Сформовані рекомендації мають на меті ліквідувати вказані недоліки шляхом часткової зміни сільськогосподарської спеціалізації. Державна регуляторна політика повинна створити стимули для їх швидкого впровадження. Серед заходів слід назвати державну систему стимулювання аграрного виробництва, з одночасним контролем якості продукції на її екологічність.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено розробку та обґрунтування теоретико-методологічних засад формування механізму та інструментарію регуляторної політики в агропромисловому комплексі національної економіки України. За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Визначено сутність регуляторної політики та її ролі в розвитку національної економіки. З точки зору системного аналізу та методології функціонального моделювання маємо складну динамічну систему з декількома рівнями управління. Перший рівень представляє собою державну регуляторну діяльність, де об'єктом виступає нормативно-правове поле, а регулятором – органи державної влади. Другий рівень управління забезпечує соціально-економічний розвиток в бажаному напрямку, де об'єктом виступає національна економіка або окремі її сектори, суб'єкти малого підприємництва. Відповідно, регулятор представлений існуючим нормативно-правовим полем.

2. Проведено аналіз еволюції систем регулювання сучасних економік світу за рівнем державного впливу, як в методологічному вимірі, так і у часовому аспекті, що дало можливість не лише провести їх порівняння, але й обґрунтувати теоретико-методологічні основи регуляторної політики національної економіки. У результаті аналізу з'ясовано, що залишається невирішеною проблема реалізації структурних економічних зрушень з метою переходу до модернізації та технологічного розвитку.

3. При дослідженні теоретичного підґрунтя формування організаційно-економічного механізму регуляторної політики в Україні з'ясовано, що її принципи не завжди містять конкретну мету, завдання, напрями діяльності та критерії відповідальності регуляторних органів. Як наслідок, відбувається зосередження ресурсів на процесі ухвалення рішень, а не на практичних кроках, які сприяють зростанню ділової активності між суб'єктами господарювання через досягнення конкретних поставлених цілей. На відміну від них, принципи регуляторної політики ЄС підкріплені системою ключових індикаторів.

4. Узагальнено організаційно-правові аспекти прийняття регуляторних рішень законодавчою та виконавчою владою в Україні на основі чинного законодавства й синтезу процесного і системного підходів в управлінні. Це дозволило визначити резерви часу на прийняття відповідних рішень та джерела регуляторної ініціативи

за інституційною ознакою. Зокрема, з'ясовано, що розвиток місцевого самоврядування наділив місцеві органи виконавчої влади реальними повноваженнями та визначеними регуляторними функціями.

5. Досліджено координаційний механізм здійснення регуляторної діяльності органами державної влади на основі алгоритму прийняття й відстеження правових актів та за допомогою визначення організаційної структури підпорядкування органів виконавчої влади. Взаємне узгодження інтересів сторін відбувається Державною регуляторною службою, головною функцією якої є планомірне впровадження регуляторної політики на всій території країни.

6. Обґрунтовано принципи та стратегічні напрями регуляторної політики в умовах сталого розвитку економіки України на основі організаційно-правових аспектів прийняття регуляторних рішень законодавчою та виконавчою владою в Україні; координаційних механізмів, в основі яких задіяна Державна регуляторна служба; зарубіжного досвіду регуляторної діяльності в країнах ЄС. До основоположних принципів регуляторної політики в Україні було віднесено розвиток малого та середнього бізнесу, правових інституцій та ринку праці. Кожний з них забезпечується відповідними стратегічними напрямками: бізнес-середовище, ринок капіталу та торгівельний ринок; державне управління, правовий захист малого та середнього бізнесу, зворотний зв'язок; трудові відносини та розвиток трудових ресурсів.

7. Здійснено моніторинг стану агропромислового комплексу України і відзначено, що ключовими факторами для подальшого розвитку галузі є: розширене відтворення, інноваційність, експортоорієнтованість, державна підтримка та захист тощо. Необхідна повна переорієнтація та зміни у стратегічному плануванні економічного розвитку країни. Державна політика країни має бути спрямована на сприяння розвитку АПК, а саме виробництво товарів з високою доданою вартістю (високотехнологічний та інноваційний продукт). Запропонований механізм розвитку АПК України за моделлю САП+ДП, в основу якого покладено інтеграційний напрям самостійного розвитку регіонів і, як результат – це стабільність продовольчого ринку, виробництво якісної продукції, захист вітчизняних товаровиробників, забезпечення населення високопоживними продуктами за прийнятними цінами, організація доходів виробників, розвиток малого і середнього бізнесу, соціальна та економічна стабільність тощо.

8. Узагальнено підходи до регуляторної політики держави щодо визначення стратегії розвитку АПК України, спрямованої на покращення умов господарювання підприємств агропромислового комплексу. Визначено, що реалізація державної підтримки розвитку АПК повинна здійснюватися в межах державних, регіональних і галузевих цільових програм, має реалізуватися на безповоротній, безвідсотковій поворотній і платній поворотній основі для виробництва конкурентоспроможної продукції. Обґрунтована потреба в оперативному і неупередженому застосуванні інструментів впливу на розвиток аграрного сектору та прийняття агрополітичного рішення. В роботі запропонована стратегія розвитку АПК України, яка поєднує рівні та напрями розвитку, а саме ДПП з метою вироблення стратегії щодо забезпечення ресурсного потенціалу та

подальшого розвитку аграрного сектору. Розвиток аграрного підприємництва та поліпшення результативності аграрного сектора будуть сприяти зміцненню позицій сектора в національній економіці.

9. Досліджено тенденції та напрями розвитку регуляторної політики та відзначено, що роль держави у розвитку агропромислового комплексу України шляхом фінансування капітальних інвестицій була мінімальною. В роботі запропонована концепція управління АПК на інноваційній основі для створення довгострокової бізнес-моделі розвитку. У якості інструментів досягнення поставленої мети були запропоновані інкубатор агробізнесу, агропромислова особлива економічна зона, агропромисловий парк, агропромисловий кластер, агрокоридор. Такі інструменти використовують провідні економічно розвинені країни світу для розвитку АПК та для залучення й концентрації агропромислових інвестицій як способу збільшення доданої вартості, створення робочих місць, збільшення експорту та розширення ринків для нових та існуючих виробників. Ці інструменти заохочення тягнуть за собою важливі політичні аспекти. Кожен з інструментів буде сприяти розвитку АПК в Україні та сприяти процесу залучення інвестицій в агробізнес, підвищувати конкурентоспроможність агробізнесу та агропромислового комплексу, підвищувати продовольчу безпеку. Рішення про приватні інвестиції визначаються трьома факторами: доступ до ринків, доступ до сировини та транспортної логістики, наявність дешевих енергоресурсів. Тому, державна регуляторна політика має бути орієнтована на сприяння територіальному та місцевому розвитку, економічній інтеграції, скорочуючи розрив між різними регіонами і громадами.

10. Проведено систематизацію чинників та важелів впливу на розвиток регуляторної політики в АПК України на основі моделі оцінки ролі малого та середнього бізнесу в агропромисловому комплексі за допомогою детермінованого факторного аналізу. З'ясовано явну пряму залежність фондоозброєності праці від розміру підприємств, що напряму впливає на продуктивність робочої сили та економічний розвиток галузі в цілому. Обґрунтовано необхідність впровадження принципів спільної сільськогосподарської політики ЄС в діяльність АПК України.

11. Запропоновано концептуальні основи реформування регуляторної політики в АПК України на основі необхідності забезпечення продовольчої незалежності; впровадження змішаного підходу з прямою адресною допомогою фермерським господарствам та одночасним розвитком сільських територій; створення організаційно-економічних механізмів фінансування розвитку АПК; сприяння малому та середньому бізнесу в тому числі, за рахунок механізмів активізації інвестиційної діяльності на основі зростання конкурентоспроможності в галузі та кредитування.

12. Розроблено комплекс організаційно-економічних регуляторних заходів для адаптації національної економіки до єдиного Європейського ринку на основі глобальних індексів GIRG та ЕВА Світового банку. Досліджено вплив зовнішньої торгівлі в АПК України на забезпеченість продовольчими ресурсами як для внутрішнього споживання, так і кінцевого попиту на основі статистичних балансів споживання. У результаті обґрунтовано, що необхідно проводити максимальну дерегуляцію існуючих обмежень та належного функціонування чинного алгоритму

прийняття та відстеження нових регуляторних актів; впроваджувати змішаний підхід до розвитку сільських територій та відповідних джерел його фінансування, з урахуванням досвіду проведення єдиної агропромислової політики ЄС; узгоджувати діяльність з рейтингом України в міжнародних індексах за якістю та ефективністю регуляторної політики.

13. Проведено оцінку потенціалу розвитку АПК України на основі методології статистичного аналізу сільськогосподарського виробництва методами прогнозу екстраполяції показників урожайності й посівної площі основних культур, живої та забійної маси худоби, а також обмежень щодо наявних сільськогосподарських угідь. Результати перспективного планування до 2025 р. показали, що навіть за умов повної деокупації наших територій, якщо регуляторна політика не зміниться, то ситуація із забезпеченістю населення основними продуктами харчування буде наступною: за найбільш проблемними товарними позиціями вона продовжить погіршуватись, за іншими – буде зберігатись перевиробництво.

14. До складу розробленої схеми інформаційного забезпечення методичного підходу до оцінки ефективності регуляторної політики в АПК увійшли позиції України у міжнародних рейтингах, статистика промисловості, населення та трудових ресурсів, сільського господарства, соціально-економічна та банківська статистика. Запропонований ітераційний алгоритм регіональної оптимізації посівних площ на базі теорії ігор та обмежень щодо планової ротації сільськогосподарських культур, з метою максимізації середнього гарантованого рівня прибутку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що відображають основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Чуб А. В. Методологія формування регуляторної політики в АПК національної економіки України: монографія / А. В. Чуб. МНТУ ім. академіка Юрія Бугая. Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. 224 с. (15,2 друк. арк).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз

2. Pohrebniak, A., Tkachenko, T., Arefieva, O., Karpenko, O., **Chub, A.** (2021). Formation of a Competitive Paradigm of Ensuring Economic Security of Industrial Enterprises in the Conditions of Formation of Circular Economy. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(9), 118–124. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.9.16> (0,83 друк. арк., особистий внесок: розробка парадигми забезпечення економічної безпеки промислових підприємств в умовах становлення циркулярної економіки - 0,15 друк. арк.). *Web of Science*.

3. Iegorov, B., Kravchuk, Yu., Rybalko, S., Ivashkiv, I., **Chub, A.** (2021). The Methodical Approach of the Substantiation of the Evaluation Indicators System of the Agro-Industrial Complex Development. *Universal Journal of Agricultural Research*,

9(5), 191-199. <https://doi.org/10.13189/ujar.2021.090506> (0,9 друк. арк., особистий внесок: запропоновано методичний підхід до обґрунтування системи показників оцінки регіонального розвитку агропромислового комплексу - 0,15 друк. арк.). *Scopus*.

4. Abramova, A., **Chub, A.**, Kotelevets, D., Lozychenko, O., Zaichenko, K., Kupchyshyna, O. (2021). Regulatory policy on ensuring sustainability of tax revenues of EU-28 countries. *Laplage em Revista (International)*, 7(3B), 447-459. https://www.researchgate.net/publication/354800678_Regulatory_policy_on_ensuring_sustainability_of_tax_revenues_of_EU-28_countries (0,9 друк. арк., особистий внесок: систематизація наукових підходів до розуміння «стабільність податкових надходжень» та проведення аналізу податкових надходжень у країнах ЄС - 0,15 друк. арк.). *Index Copernicus International*.

5. Zhavoronok, A., **Chub, A.**, Yakushko, I., Kotelevets, D., Lozychenko, O., Kupchyshyna, O. (2022). Regulatory Policy: Bibliometric Analysis Using the VOSviewer Program. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(1), 39-48. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.1.7> (1,12 друк. арк., особистий внесок: проведено аналіз парадигми регуляторної політики у науковій літературі - 0,21 друк. арк.). *Web of Science*.

6. Kosach, I., Shaposhnykov, K., **Chub, A.**, Yakushko, I., Kotelevets, D., Lozychenko, O. (2022). Regulatory policy in the context of effective public governance: evidence of Eastern European Countries. *Cuestiones Políticas*, 40(72), 456-473. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.26> (1,34 друк. арк., особистий внесок: визначено напрями забезпечення ефективності державного управління в країнах Східної Європи - 0,28 друк. арк.). *Web of Science*.

7. Abramova A., **Chub A.**, Kotelevets D., Lozychenko O., Zaichenko K., Popov O. (2022). Regulatory policy of tax revenues efficiency assurance as the dominant of state economic security. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 6(17), 1727-1736. <https://doi.org/10.18280/ijstdp.170606> (1,02 друк. арк., особистий внесок: проведено оцінку ефективності податкових надходжень країн Східної Європи - 0,17 друк. арк.). *Scopus*.

8. Чуб А.В. Факторна модель для оцінки ролі малого та середнього бізнесу в агропромисловому комплексі України. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2021. 2(24). С. 182-188. DOI: 10.31471/2409-0948-2021-2(24)-182-188 (0,58 друк. арк.)

9. Чуб А.В. Сучасний стан та тенденції розвитку агропромислового розвитку України. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Вип. 5 (28). С. 34-43. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-5-5> (0,83 друк. арк.)

10. Крилов Д.В., **Чуб А.В.** Поняття, сутність та роль регуляторної політики в розвитку економіки. *Науковий вісник Полісся*. 2021. № 1 (22). С. 6-15. DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-6-15 (0,84 друк. арк., особистий внесок: аналіз досвіду щодо визначення сутності регуляторної політики та з'ясування її ролі - 0,42 друк. арк.)

11. Островська Н.С., **Чуб А.В.** Дослідження впливу зовнішньої торгівлі в агропромисловому комплексі України на забезпеченість продовольчими

ресурсами. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 3(27). С. 84-90. DOI: 10.25140/2411-5215-2021-3(27)-84-90 (0,72 друк. арк., особистий внесок: запропоновано факторну модель для оцінки забезпеченості потреб економіки продовольчими ресурсами - 0,36 друк. арк.)

12. Чуб А.В. Державне регулювання та формування державної аграрної політики в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 4(28). С. 112-120. DOI: 10.25140/2411-5215-2021-4(28)-112-120 (0,62 друк. арк.)

13. Чуб А.В. Оцінка тенденцій розвитку тваринництва в агропромисловому комплексі України. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2021. № 2. Т. 2. С. 358-366. Чуб А.В. DOI: 10.31359/2312-3427-2021-2-2-358 (0,6 друк. арк.)

14. Чуб А.В. Оцінка потенціалу розвитку рослинництва у сільському господарстві України. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2021. № 2. Т. 3. С. 110-117. DOI: 10.31359/2312-3427-2021-2-3-110 (0,53 друк. арк.)

15. Чуб А.В. Міжнародна рейтингова оцінка регуляторної політики в агропромисловому секторі України. *Управління змінами та інновації*. 2022. №3. С. 15-18. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2022-3-3> (0,44 друк. арк.)

16. Чуб А.В. Оптимізація посівних площ на підприємствах АПК України за допомогою теорії ігор. *Управління змінами та інновації*. 2022. № 4. С. 26 - 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2022-4-5> (0,65 друк. арк.)

17. Чуб А.В. Сучасні аспекти формування організаційно-економічного механізму розвитку сільського господарства України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 3 DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-04-02> (0,47 друк. арк.)

18. Чуб А.В. Організаційно-правові аспекти державної регуляторної політики виконавчої влади в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. №4. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-03-04> (0,63 друк. арк.)

19. Чуб А.В. Трансформація економічних теорій державного регулювання економік світу. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-03-08> (0,52 друк. арк.)

20. Чуб А.В. Механізм державної регуляторної політики в Україні на основі алгоритму прийняття та відстеження правових актів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-01> (0,56 друк. арк.)

21. Шапошников К.С., Крилов Д.В., **Чуб А.В.** Капітальні інвестиції та роль держави в розвитку агропромислового комплексу України. *Держава та регіони. Серія: «Економіка та підприємництво»*. 2022. № 2 (125). С. 46-50. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-2-8> (0,63 друк. арк., особистий внесок: проведення порівняльного аналізу інвестиційного забезпечення підприємств АПК та економіки України - 0,21 друк. арк.)

22. Чуб А.В. Оцінка тенденцій розвитку рослинництва в сільському господарстві України методами прогнозної екстраполяції. *Приазовський*

економічний вісник. 2022. Вип. 2(31). С. 28-33. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2022-2-5> (0,9 друк. арк.)

23. Чуб А.В. Аналіз досліджень розвитку теорій державного регулювання сучасних економік світу. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2022. 1(25). С. 119-123. DOI: 10.31471/2409-0948-2022-1(25)-119-123 (0,52 друк. арк.)

24. Чуб А.В. Регуляторна політика України у сфері АПК: міжнародний досвід. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2022. 2(26). С. 140-150. DOI: 10.31471/2409-0948-2022-2(26)-140-150 (0,72 друк. арк.)

25. Чуб А.В. Аналіз сучасних економічних теорій та досвід державного регулювання в світі. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-79> (0,58 друк. арк.)

26. Чуб А.В. Моніторинг розвитку агропромислового комплексу України. *Держава та регіони. Серія: «Економіка та підприємництво»*. 2022. № 3 (126). С. 53-61. DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2022-3-8> (0,63 друк. арк.)

27. Чуб А.В. Ключові пріоритети стратегії розвитку АПК України. *Приазовський економічний вісник*. 2022. 3(32). С. 41-48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4263/2022-3-8> (0,76 друк. арк.)

28. Чуб А.В. Досвід країн Європейського Союзу в реалізації регуляторної політики. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-6> (0,47 друк. арк.)

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

29. Чуб. А.В. Напрями державного регулювання в агропромисловому комплексі України. *Наука і вища освіта : тези доповідей ХХVІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 13 листопада 2019 р.)*. Запоріжжя: КПУ, 2019. С. 156-157. (0,25 друк. арк.)

30. Чуб. А.В. Роль малого підприємництва в агропромисловому комплексі України. *Наука і вища освіта : тези доповідей ХХІХ Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 11 листопада 2020 р.)*. Запоріжжя: КПУ, 2020. С. 180-181. (0,25 друк. арк.)

31. Чуб А.В. Державне регулювання розвитку в сучасній економіці. *Генерування інновацій інклюзивного розвитку: національний, регіональний, міжнародний вимір: матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 12-13 жовтня 2021 р.)*. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2021. С. 335-337. (0,15 друк. арк.)

32. Чуб. А.В. Оцінка вкладу допоміжних видів діяльності в розвиток АПК України. *Наука і вища освіта : тези доповідей ХХХ Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 10 листопада 2021 р.)*. Запоріжжя: КПУ, 2021. С. 100-101. (0,2 друк. арк.)

33. Чуб А.В. Проблеми та перспективи розвитку агропромислового комплексу України. *Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності*

підприємств реального сектору економіки : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнародною участю (м. Полтава, 17 листопада 2021 р.). Полтава: ПДАА, 2021. С. 84-85. (0,15 друк. арк.)

34. Чуб А.В. Аграрна реформа в Україні: вчора та сьогодні. *Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум-2021»*: твори XVIII-ої Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 7-9 грудня 2021 р.). Харків : НТУ «ХПШ», 2021. С. 17-20. (0,23 друк. арк.)

35. Чуб А.В. Аналіз ефективності регуляторної політики в агропромисловому комплексі за критерієм кількості суб'єктів господарювання. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тампере, Фінляндія, 07 грудня 2021 р.). Київ; Тампере: ГО «ВАДНД», 2021. С. 61-63. (0,11 друк. арк.)

36. Чуб А.В. Аналіз стану забезпеченості населення основними продуктами харчування. *Фінанси: теорія і практика* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. інтернет конференції (м. Київ, 17 грудня 2021 р.). Київ : НАУ, 2021. С. 345-346. (0,15 друк. арк.)

37. Чуб А.В. Роль державного управління в циклічному економічному розвитку. *Фінансова система країни: фактори впливу* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25 грудня 2021 р.). Львів: ЛЕФ, 2021. С. 29-31. (0,17 друк. арк.)

38. Чуб А.В. Напрями розвитку регуляторної політики як наукового поняття. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ларнака, Кіпр, 07 січня 2022 р.). Київ; Ларнака: ГО «ВАДНД», 2022. С. 63-65. (0,12 друк. арк.)

39. Чуб А.В. Розвиток агропромислового комплексу України: сьогодні та майбутнє. *Менеджмент XXI століття : глобалізаційні виклики* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 19 травня 2022 р.). Полтава : ПДАУ, 2022. С. 891-894. (0,2 друк. арк.)

40. Чуб А.В. Правове забезпечення оцінки впливу регуляторних актів на малий бізнес. *Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку і права: теорія і практика*: збірник тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 30 червня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 13-14. (0,13 друк. арк.)

41. Чуб А.В. Розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств АПК України в умовах кризи. *Перспективи стабільного економічного розвитку та економічної безпеки: світовий досвід і вітчизняні реалії*: матеріали доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 23-24 вересня 2022 р.). Львів-Торунь: Liha-Pres, 2022. С. 65-67. (0,17 друк. арк.)

42. Чуб А.В. Розвиток АПК України та його державно-правовий захист та підтримка. *Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки* : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнародною участю (м. Полтава, 27 жовтня 2022 р.). Полтава : ПДАУ, 2022. С. 35-37. (0,2 друк. арк.)

43. Чуб А.В. Координаційний механізм державної регуляторної політики в Україні. *Наука і вища освіта* : тези доповідей XXXI Міжнар. наук. конф. студентів

і молодих учених (м. Запоріжжя, 09 листопада 2022 р.). Запоріжжя : КПУ, 2022. С. 57-58. (0,21 друк. арк.)

44. Чуб А.В. Напрями розвитку регуляторної політики АПК України. *Інтеграція науки та бізнесу у відновленні національної економіки: вибір моделей та механізму реалізації*: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 27 грудня 2022 р.). Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. С.7-10. (0,25 друк. арк.)

АНОТАЦІЯ

Чуб А.В. Регуляторна політика в АПК національної економіки: теорія, методологія, стратегія. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Одеський національний технологічний університет, Одеса, 2023.

У дисертаційній роботі здійснено розробку та обґрунтування теоретико-методологічних засад формування механізму та інструментарію регуляторної політики в агропромисловому комплексі національної економіки України.

Визначено сутність регуляторної політики та її роль в розвитку національної економіки з точки зору системного аналізу та методології функціонального моделювання, як складної динамічної системи з декількома рівнями управління. Перший рівень представляє собою державну регуляторну діяльність, де об'єктом виступає нормативно-правове поле, а регулятором – державні органи. Другий рівень управління забезпечує соціально-економічний розвиток в бажаному напрямку, де об'єктом виступає національна економіка або окремі її сектори, суб'єкти малого підприємництва. Регулятор представлений чинним нормативно-правовим полем.

Проведено аналіз еволюції систем регулювання сучасних економік світу за рівнем державного впливу, що показав недосконалість сучасних економічних теорій. З'ясовано, що жодна з них не гарантує перманентного соціально-економічного розвитку, тому сучасні теорії базуються на основі змішаного регулювання. Визначено, що на сьогоднішній день залишається невирішеною проблема реалізації структурних економічних зрушень, з метою переходу до модернізації та технологічного розвитку. Досліджено теоретичне підґрунтя формування організаційно-економічного механізму регуляторної політики, як системи управління економічним об'єктом, на основі визначеної організаційної структури та встановлених формальних зв'язках між її елементами, що в ході здійснення свого керівного впливу використовує сукупність відповідних методів, інструментальних засобів та сучасних інформаційних технологій для забезпечення реалізації цілей її розвитку в часі та в умовах внутрішніх й зовнішніх обмежень. Узагальнено організаційно-правові аспекти прийняття регуляторних рішень законодавчою та виконавчою владою в Україні, а також досліджено координаційний механізм здійснення такої діяльності, що виявило численні недоліки.

Обґрунтовано принципи та стратегічні напрями регуляторної політики в умовах сталого розвитку економіки України на основі організаційно-правових аспектів прийняття регуляторних рішень законодавчою та виконавчою владою в Україні; координаційних механізмів, в основі яких задіяна Державна регуляторна служба; зарубіжного досвіду регуляторної діяльності в країнах ЄС. Як наслідок, сформовано концептуальні основи її реформування.

Здійснено моніторинг стану агропромислового комплексу України і відзначено, що ключовими факторами для подальшого розвитку галузі є: розширене відтворення, інноваційність, експортоорієнтованість, державна підтримка та захист тощо. Необхідна повна переорієнтація та зміни у стратегічному плануванні економічного розвитку країни. Державна політика країни має бути спрямована на сприяння розвитку АПК, а саме виробництво товарів з високою доданою вартістю (високотехнологічний та інноваційний продукт).

Запропоновано механізм розвитку АПК України за моделлю «Спільна агропромислова політика» (САП) за підтримки держави (ДП), в основу якого, на відміну від існуючих механізмів, покладено інтеграційний напрям самостійного розвитку регіонів. Сформовано стратегію розвитку АПК України та запропоновано загальну концепцію розвитку, яка, на відміну від існуючих, налічує п'ять інструментів, що мають за мету, щоб кожна країна і регіон, кожна міська агломерація і населення збільшували доходи, знижували бізнес-ризик і підвищували зайнятість. Розроблено концепцію управління АПК на інноваційній основі, що є основою для переходу у державному регулюванні до оптимізаційно-інтеграційного етапу, надаючи бізнесу доступ до нових джерел сировини, нових ринків, економічної ефективності.

Розроблено комплекс організаційно-економічних регуляторних заходів для адаптації до єдиного Європейського ринку. Проведено оцінку потенціалу розвитку АПК України на основі прогнозування сільськогосподарського виробництва. Оцінювання виходило з того, що потенціал розвитку агропромислового сектору напряму залежить від стану сільського господарства, оскільки воно є постачальником продукції рослинництва та тваринництва як на внутрішній та зовнішні ринки, так і для виробничих потреб харчової промисловості. В сільському господарстві України в останні десятиліття швидкими темпами нарощується виробництво зернових, зернобобових культур та соняшнику як за рахунок кількісних, так і якісних факторів. Побудовані регресійні моделі підтверджують, що дані тенденції будуть зберігатись в наступні роки. З іншої сторони, резерви зростання посівних площ у середньостроковій перспективі є обмеженими.

Обґрунтовано склад інформаційного забезпечення ефективного функціонування АПК України. До складу розробленої схеми інформаційного забезпечення методичного підходу до оцінки ефективності регуляторної політики в АПК, увійшли: статистичні оцінки України у міжнародних рейтингах; статистика промисловості, населення та трудових ресурсів, сільського господарства. З'ясовано, що на сьогоднішній день в багатьох областях України посіви соняшнику та зернових суттєво перевищують науково-обґрунтовані обсяги, що не дозволяє проводити планову ротацію культур належним чином.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, державне регулювання економіки, державна регуляторна служба, національна економіка, регуляторна політика держави, принципи регуляторної політики, стратегічні напрями.

SUMMARY

Chub A.V. Regulatory Policy in the Agro-Industrial Complex of the National Economy: Theory, Methodology, Strategy. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Economic Sciences on the specialty 08.00.03 – economics and management of the national economy. – Odesa National Technological University, Odesa, 2023.

The dissertation is devoted to the development and justification of the theoretical and methodological foundations of the formation of the mechanism and tools of regulatory policy in the agro-industrial complex of the national economy of Ukraine.

The essence of regulatory policy and its role in the development of the national economy from the point of view of system analysis and the methodology of functional modeling, as a complex dynamic system with several levels of management, are defined. The first level represents state regulatory activity, where the object is the normative-legal field, and the regulator is state bodies. The second level of management ensures socio-economic development in the desired direction, where the object is the national economy or its individual sectors, small business entities. The regulator is represented by the current legal framework.

The analysis of the evolution of regulatory systems of modern world economies by the level of state influence was carried out, which showed the imperfection of modern economic theories. It was found that none of them guarantees permanent socio-economic development, therefore modern theories are based on mixed regulation. It was determined that the problem of implementing structural economic changes, with the aim of transitioning to modernization and technological development, remains unsolved today. The theoretical basis of the formation of the organizational and economic mechanism of regulatory policy as a system of management of an economic object, based on a defined organizational structure and established formal connections between its elements, which in the course of exercising its managerial influence uses a set of appropriate methods, tools and modern information technologies to ensure the realization of the goals of its development in time and under the conditions of internal and external restrictions. The organizational and legal aspects of regulatory decision-making by the legislative and executive authorities in Ukraine are summarized, as well as the coordination mechanism of such activities is investigated, which revealed numerous shortcomings.

The principles and strategic directions of regulatory policy in the conditions of sustainable development of the economy of Ukraine are substantiated on the basis of organizational and legal aspects of regulatory decision-making by the legislative and executive authorities in Ukraine; coordination mechanisms based on which the State Regulatory Service is involved; foreign experience of regulatory activity in EU countries. As a result, the conceptual foundations of its reform were formed.

The state of the agro-industrial complex of Ukraine was monitored and it was noted that the key factors for the further development of the industry are: expanded reproduction, innovativeness, export orientation, state support and protection, etc. A complete reorientation and changes in the strategic planning of the national economic development are necessary. The state policy of the country should be aimed at promoting the development of agriculture, namely the production of goods with high added value (high-tech and innovative products).

A mechanism for the development of the agro-industrial complex of Ukraine based on the model "Common Agricultural Policy" (CAP) with the support of the state (SS) is proposed, which, unlike the existing mechanisms, is based on the integration direction of independent development of regions. A strategy for the development of the agricultural industry of Ukraine was formed and a general concept of development was proposed, which, unlike the existing ones, includes five tools aimed at making every country and region, every urban agglomeration and population increase incomes, reduce business risks and increase employment. The concept of agribusiness management was developed on an innovative basis, which is the basis for the transition of state regulation to the optimization and integration stage, giving business access to new sources of raw materials, new markets, and economic efficiency.

A set of organizational and economic regulatory measures for adaptation to the single European market has been developed. The assessment of the development potential of the agricultural industry of Ukraine was carried out on the basis of agricultural production forecasting. The assessment was based on the fact that the development potential of the agro-industrial sector directly depends on the state of agriculture, as it is a supplier of plant and animal products for both domestic and foreign markets, as well as for the production needs of the food industry. In the agricultural economy of Ukraine, in recent decades, the production of grain, leguminous crops, and sunflower has been increasing rapidly due to both quantitative and qualitative factors. Built regression models confirm that these trends will persist in the following years. On the other hand, reserves for the growth of cultivated areas in the medium term are limited.

The composition of information support for the effective functioning of the agricultural industry of Ukraine is substantiated. The developed scheme of information support for a methodical approach to assessing the effectiveness of regulatory policy in the agricultural sector included: statistical assessments of Ukraine in international rankings; statistics of industry, population and labor resources, agriculture. It has been found that today in many regions of Ukraine, sunflower and grain crops significantly exceed scientifically based volumes, which does not allow for proper planned rotation of crops.

Keywords: agro-industrial complex, national economy, principles of regulatory policy, state regulation of the economy, state regulatory policy, state regulatory service, strategic directions.